

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Федоренко Світлани Володимирівни

на дисертацію Петрикіної Анни Сергіївни на тему:

**«Формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору
засобами музейної педагогіки»,**

поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Ступінь актуальності обраної теми

З огляду на специфіку психофізичного розвитку особистості учнів в умовах зорової депривації, створення спеціальних освітніх умов та розробка відповідного корекційно-розвиткового педагогічного впливу для формування їх активної життєвої позиції, вмотивованої діяльності, бажання й уміння нестандартно вирішувати життєві ситуації, шукати шляхи результативної взаємодії з навколишнім середовищем – нагальні завдання сучасної освіти, реалізація яких може вагомо вплинути на забезпечення успішного майбутнього цієї категорії учнів.

Зважаючи на вище зазначене тема дисертації Петрикіної Анни Сергіївни є надзвичайно актуальною для сучасної спеціальної педагогіки, оскільки своєрідність сприймання та обмеженість уявлень у дітей з порушеннями зору негативно відбиваються на формуванні та розвитку їх творчої активності. Міркування щодо актуальності теми рецензованого дослідження має власне науково-педагогічний вимір і характеризується недостатньою розробленістю даної проблеми в науковій літературі, недосконалістю у цьому аспекті вітчизняної методичної системи, відсутністю практичних посібників з формування та розвитку творчої активності учнів із зоровою депривацією.

У дисертації здійснено теоретичний аналіз міжнародних і вітчизняних наукових джерел, присвячених формуванню та розвитку творчої активності у дітей та дорослих. Виявлено лінгвістичний чинник, що ускладнює вивчення цього поняття, виокремлено його сутнісний зміст, розмежовано значення

понять «творча діяльність» та «творча активність», актуалізовано сенситивні періоди формування творчої активності.

З огляду на встановлені сприятливі вікові межі формування творчої активності особистості, автором виявлено відсутність відомостей про особливості розвитку учнів 5–8 класів із порушеннями зору. У контексті здатності до прояву творчої активності встановлено недосконалість теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення процесу становлення творчої активності цих учнів. Також було встановлено відсутність критеріїв, параметрів та показників діагностики, що унеможливило створення цілісної технології формування творчої активності досліджуваної категорії учнів.

Дисертанткою виявлено характерні психофізіологічні чинники, які можуть вагомо звужувати мотиви дій учнів з порушеннями зору, чим викликати зниження їх загальної активності.

Теоретичний аналіз наукових джерел виявив обмеженість/типовість сфер, залучених до організації виховної та позашкільної корекційно-розвиткової діяльності досліджуваної категорії учнів. Отже, необхідність пошуку нових сфер, які б сприяли формуванню творчої активності школярів із порушеннями зору в сенситивний період, який припадає на час їх навчання з п'ятого до восьмого класу, створення відповідних педагогічних технологій зумовлює актуальність представленої дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України: «Теоретичні і методичні засади освіти дітей з особливими освітніми потребами» та у контексті теми відділу освіти дітей з порушеннями зору: «Особистісно-орієнтовані технології навчання дітей з порушеннями зору» (2018-2020 рр.).

Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол № 11 від 20 листопада 2017 року).

Оцінюючи **ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій**, сформульованих у дисертації Петрикіної А.С., слід зазначити, що значною мірою вона забезпечується чіткою структурою роботи та її логічною цілісністю, матеріал в якій викладений послідовно, а також комплексно розкрита проблема, визначена в дослідженні.

У роботі висвітлено загальний стан дослідження порушеної наукової проблеми; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження. Правильно сформовано стратегію завдань, що свідчить про глибоке розуміння дисертанткою структури проблеми. Розкрито теоретико-методологічну основу дослідження; визначено комплекс відповідних методів (теоретичних, емпіричних і методів математичної статистики); висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення; подано відомості про апробацію результатів дослідження, впровадження їх у практику; виокремлено особистий внесок здобувачки у працях, виконаних у співавторстві; наведено кількість публікацій, розкрито структуру й обсяг роботи.

Авторкою виявлено відсутність комплексної методики дослідження творчої активності й обмеженість кола методик діагностування творчих умінь і здібностей, доступних для сприймання учнями з порушеннями зору. Розроблено критеріальну базу дослідження та діагностичний комплекс визначення особливостей стану сформованості творчої активності досліджуваної категорії учнів.

Встановлено переважання низького рівня потенційної здатності учнів 5–8 класів із порушенням зору до творчості, утримання зниженого рівня вольової саморегуляції; превалювання типу поведінкової активності, що характеризується м'якістю характеру, тактичним підходом до справ,

розважливостю в прийнятті рішень та низькому рівні прояву креативності. У переважної більшості учнів досліджуваної категорії визначено певні особливості формування особистості, що перешкоджають розвитку творчого підходу в процесі життєдіяльності.

Реалізовані операції діагностування проблеми виявили сукупність факторів, що обумовили її виникнення. Це дало змогу дисертантці сформулювати педагогічні умови здійснення корекційно-педагогічного процесу, виокремити методологічні підходи та принципи, що сприяють підвищенню рівня сформованості складових частин творчої активності досліджуваної категорії учнів.

Об'єктивність одержаних результатів підтверджується достатньою кількістю респондентів, загальна кількість яких складає 130 осіб, із них: учні з порушеннями зору, їх однолітки з нормотиповим зором та класні керівники. Отримані результати констатувального етапу дослідження (як кількісні, так і якісні) окреслили перспективу організації та проведення формувального етапу дослідження.

Цінним для практики спеціальної освіти, з огляду на вагу інтегрованого пізнання в сучасному освітньому процесі, актуальності стратегії індивідуалізації цього процесу та специфіки тифлопедагогіки зокрема, є рішення звернутися до практики сучасного музеєзнавства, зосередитися на дослідженні впливу засобів музейної педагогіки на формування особистості учнів із порушеннями зору.

З огляду на вивчений практичний досвід, Петрикіною А.С. виявлено особливості змісту, організації та методики роботи музеїв спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями зору, які незначною мірою зосереджені на розвитку творчої активності школярів зазначеної категорії.

На особливу увагу заслуговує четвертий розділ дисертаційного дослідження «Експериментальна робота з формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки», в якому

авторкою представлено апробований зміст педагогічної технології формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору, модульну музейно-педагогічну програму, результати формувального етапу дослідження та методичні рекомендації педагогічним працівникам музеїв закладів освіти з питань формування творчої активності досліджуваної категорії учнів.

Авторкою науково обґрунтовано теоретико-методичні засади використання музейної педагогіки в процесі формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору та розроблено педагогічну технологію, організаційно-методичні та психолого-педагогічні умови та принципи її формування.

Відзначимо модульний (визначено 4 модулі) принцип побудови авторської музейно-педагогічної програми формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки, який забезпечує її змістовну визначеність, послідовний характер взаємодії кожного модуля та комплексність.

Представлений дисертанткою аналіз результатів формувального етапу дослідження засвідчив ґрунтовність проведеної експериментальної роботи та підтвердив ефективність розробленої педагогічної технології формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору, перспективність реалізації цього завдання в зазначений віковий період засобами музейної педагогіки.

Дисертацію написано відповідно до чинного українського правопису (Постанова Кабінету Міністрів України № 437 від 22 травня 2019 року), стиль викладу відповідає науковому. Тексту рукопису притаманна цілісність та логічна послідовність. Термінологія, використана в дисертації, є загально визнаною. Виконана робота свідчить про достатній рівень теоретичної та методичної підготовки дисертантки та характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертації Петрикіної Анни Сергіївни засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження і побажання:

1. У п.1.1 першого розділу рецензованого дослідження, на нашу думку, авторка недостатньо аргументує вибір вікової категорії учнів 5–8 класів із порушеннями зору для формування їх творчої активності, з огляду на представлений попередній сенситивний віковий період від 3 до 5 років.

2. У п.1.2 першого розділу дисертантка виокремлює «культуру участі» як один із підходів сучасного музеєзнавства, що сприяє втіленню стратегії індивідуалізації освітнього процесу. Проте не зрозуміло, яким саме чином це має відбуватися.

3. У п.2.1 другого розділу вважаємо за доцільне конкретизувати вибір методу дослідження творчості 4Ps M. Rhodes як основного, проте з урахуванням модифікації складової частини «environment» К. Урбана.

4. Констатувальний етап дослідження, на наше переконання, потребує долучення до експерименту більшої кількості регіонів України. Рекомендовано в майбутньому представити результати експериментальної роботи в ширшому колі областей України.

Висновок про відповідність дисертації чинним вимогам

Дисертація Петрикіної Анни Сергіївни «Формування творчої активності учнів 5–8 класів із порушеннями зору засобами музейної педагогіки» є самостійним, завершеним педагогічним авторським надбанням. Розроблені дисертанткою теоретичні положення та одержані в процесі педагогічного

експерименту позитивні результати є вагомим внеском у розвиток спеціальної освіти. За якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів та їх практичною цінністю робота повністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Петрикіна Анна Сергіївна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри логопедії
та логопсихології
факультету спеціальної
та інклюзивної освіти
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Світлана ФЕДОРЕНКО

Підпис
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією НПУ ім. М.П. Драгоманова
Підпис
«04» / 01 2022 р.